

Zwarte vlek of lichtpuntje?

Expo 2000 zet Hannover op de kaart

In het centrum van Hannover staat een elektronisch bord waarop wordt bijgehouden hoe lang het geleden is dat de Expo 2000 de stad in haar greep hield. Hannover lijkt heimwee te hebben naar de Expo, het evenement dat van juni tot en met oktober 2000 binnen haar grenzen plaatsvond. Maar is die heimwee wel terecht?

MARTINE DOKMAN

Sinds 1851 wordt met enige regelmaat een wereldtentoonstelling georganiseerd. Op deze gelegenheid worden ontwikkelingen op technisch, economisch, sociaal en cultureel gebied aan het brede publiek getoond. In 1889 vond de wereldtentoonstelling in Parijs plaats, waarvoor de Eiffeltoren werd ontworpen. In 2000 wist Hannover de organisatie naar zich toe te trekken.

Uiteraard waren de verwachtingen hoog gespannen. Met het organiseren van zo'n groot evenement probeerde de stad Hannover zich 'op de kaart te zetten' en meer te worden dan 'de lokatie om te overnachten tussen Amsterdam en Berlijn'.

Buitenlandse toeristen zouden worden aangetrokken en zouden de stad gaan ontdekken. De verwachting was dat dertig tot veertig procent van het totaal aantal bezoekers van de Expo uit het buitenland zou komen.

Het bleef echter op zeven procent steken. Bovendien was een groot gedeelte (36%) afkomstig uit het omliggende Nedersaksen. De binnenstad van Hannover mocht zich ook al niet in een grote buitenlandse belangstelling verheugen. Het terrein van de Expo was gelegen ten zuiden van Hannover; de drempel om de binnenstad te bezoeken bleek te hoog. Hannover zelf had op deze manier geen enkele meerwaarde. Hoe trots de inwoners ook op hun evenement mochten zijn, voor belangstellenden van de Expo had het in elke andere stad kunnen plaatsvinden.

Meerduidigheid

Het beeld dat de Expo 2000 achterlaat is er vooral een van mislukking. Zowel het aantal bezoekers als de gecreëerde werkgelegenheid is lager uitgekomen dan verwacht, er is een tekort van 2,4 miljard D-mark, en het imago van Hannover in binnen- en buitenland is er niet beter op geworden.

Alhoewel er veel minder bezoekers kwamen dan de verwachte 32 miljoen deed de Expo te druk en chaotisch aan. Wat te denken van de problemen die veroorzaakt zouden zijn als er meer dan de 18 miljoen bezoekers die nu de Expo aandeden waren gekomen? De planning was slecht en de organisatie amateuristisch, zo luidt de kritiek van enkele bezoekers.

De organisatie zelf is veel positiever, en ook politici zijn te spreken over het evenement. Bondskanselier Schröder is van mening dat Hannover door de Expo wel degelijk op de kaart is geplaatst. Sigmar Gabriel, minister-president van Nedersaksen, ging in oktober nog verder en noemde de Expo niet alleen een succes met betrekking tot het imago van Duitsland, maar ook op financieel gebied vond hij het geslaagd. Uit een onderzoek van de universiteit in Frankfurt blijkt dat het grote tekort van de Expo gecompenseerd wordt door economische neveneffecten, zoals extra werkgelegenheid en bedrijfsinvesteringen in de regio van Hannover.

Hannover is tevreden

De vraag of de Expo 2000 een succes is geweest kan dan ook niet naar volle tevredenheid beantwoord worden. Alhoewel de economische opbrengst minder is dan verwacht, lijken de betrokkenen content. De vraag rijst of de organisatie echt tevreden is, of dat het succes van tevoren al vaststond. Het organiseren van een groot evenement staat immers garant voor internationale bekendheid en economisch profijt.

Hoewel van bezoekers kritischer noten te horen zijn staat één ding vast: voor de inwoners van de stad Hannover is de Expo duidelijk een groot succes geworden. Ze waren in eerste instantie vooral bang voor de nadelen: hogere prijzen, verkeersproblemen in en rond de stad, chaos tijdens de op- en afbouw en onrust tijdens de Expo. Toch wegen deze nadelen op tegen de voordelen. Naast de (tijdelijke) extra werkgelegenheid tijdens het evenement zelf, profiteert de stad van de verbetering van de infrastructuur. Vlakbij het Expo-terrein werd een nieuwe woonwijk gerealiseerd en nu de Expo voorbij is beschikt Hannover over gratis kantoorruimte.

Na de Expo

Het onderwerp dat tijdens de Expo 2000 centraal stond is duurzaamheid. Geheel in overeenstemming met dit thema wordt het Expo-terrein niet afgeschreven. Nu het evenement is afgelopen bestaat de uitdaging uit het vinden van nieuwe bestemmingen voor de verschillende paviljoenen die deel uitmaakten van de Expo. Een half jaar na dato wordt hard gewerkt aan het ombouwen van het terrein. Veel gebouwen hebben inmiddels een nieuwe bestemming gekregen: als kantoor, hogeschool of als entertainmentcomplex. In het hart van het terrein is een vergadercentrum gepland en het paviljoen dat tijdens de Expo al als hotel fungeerde blijft deze functie houden. Voor veel gebouwen is de toekomst ech-

Het Nederlandse paviljoen (Bron: auteur).

ter nog onzeker. De deelnemende landen konden twee soorten vergunningen krijgen, een permanente of een specifieke voor de Expo. Het Nederlandse paviljoen is een voorbeeld van de laatste. Het opvallende gebouw dat tijdens de Expo zeer veel bezoekers trok is in de huidige staat niet bruikbaar voor een nieuwe bestemming. Het is op het moment nog niet duidelijk of het gebouw wordt aangepast om een permanente vergunning te krijgen, of dat het wordt afgebroken. Een aantal gebouwen is inmiddels gedemonteerd om plaats te maken voor nieuwe infrastructuur. Wellicht kunnen de meeste gebouwen behouden blijven, en zou het terrein de functie van een levendig media- en kantorenpark kunnen krijgen.

Hannover is in ieder geval de eerste wereldtentoonstelling waar hergebruik van het terrein grootschalig wordt toegepast.

REDACTIE AGORA

Literatuurselectie

Benstem, A. & A. Wenau (2000) *Hannover Kronsberg: Model of a sustainable new urban community*. Hannover: Kronsberg Environmental Liaison Agency.

Jung, H.U. et al. (2000) *Business Location Hannover Region*. Regional Report 2000.

<http://nu.nl/economie>

<http://www.expo2000.de>

<http://www.hannover.de>

Virtueel contact leidt tot 'face-to-face' ontmoetingen (Bron: Jacco van Golde).

ICT en de ruimtelijke gevolgen

De komst van nieuwe informatie- en communicatietechnologie (ICT) zorgt voor verregaande maatschappelijke transformaties. ICT wordt beschouwd als middel om het fileprobleem op te lossen of om 'community'-vorming te stimuleren. De vraag is of ICT wel zo'n wondermiddel is. Om deze vraag te beantwoorden is het noodzakelijk om de effecten van ICT op mobiliteit, wonen, recreatie en werken in kaart te brengen.

PAUL KERSTEN

Met het beschrijven van de gevolgen van ICT is voorzichtigheid geboden.

Aankankelijk dachten opiniepeilers dat door de computer het papiergebruik zou afnemen, nu lijkt het internet echter voor een toename van de fysieke post te zorgen. Zowel e-mailgebruik als het bestellen van producten via het internet veroorzaakt deze ontwikkeling.

Ook op milieugebied zijn de gevolgen anders dan in eerste instantie werd gedacht. Onderzoekers van het Energie Centrum Nederland te Petten hebben het energieverbruik van computers in Nederland grofweg berekend. De uitkomsten zijn verassend. Computers zijn een toenemende bron van milieuvuiling; ze gebruiken steeds meer stroom. Vooral 'webhosting'-bedrijven en 'switchcenters', die de opslag en snelheid op internet verzorgen, vragen veel stroom. Men houdt er nu rekening mee dat op termijn de helft van de opgewekte elektriciteit door de ICT-sector wordt afgenomen. Daarnaast belandt de 'hardware' alsnog sneller op de schroothoop.

Mobiliteit

De effecten van ICT op de mobiliteit hebben betrekking op telewerken, schaalvergroting, efficiëntere verkeerssystemen en tal van veranderingen in de distributie. is op dit gebied al veel onderzoek gedaan. Duidelijk is dat ICT niet alleen mobiliteit reduceert, maar ook aanwakkert. Er kan dan ook niet worden verwacht ICT-oplossingen als betaalstroken, het rekeningrijden of uitgebreide verkeersinformatie alleen het fileprobleem kunnen oplossen.

Distributiestromen nemen in de mondiale samenleving toe in aantal en in afstand. Bovendien worden de hoeveelheden bulkstromen fijnmaziger en gaan ze meer direct van A naar B, dit is het proces van ketenverkorting. Hierdoor krijgen vervoerstromen een 'kriskras-karakter'. Daarnaast treedt specialisatie op, de zogenaamde 'nichemarketing'. Een voorbeeld hiervan is de handelaar die op wereldschaal slechts tweedehands vuilniswagens verkoopt.

De mate van mobiliteit verandert ook als gevolg van 'telewerken'. In Nederland w